

İSLAM CEZA HUKUKUNDA CEZALANDIRMA VE MASLAHATLARIN KORUNMASI ARASINDAKİ İLİŞKİ

Dr. Nazım Büyükbaş*

Özet

Bu makale, İslam Ceza Hukukunda had cezaları ve kısas cezasının konuluşunda gözetilen amaç ve faydalar hakkındadır. İslam Ceza Hukukunda fert ve cemiyet haklarını alakadar eden suçlara karşı verilen cezalarda bulunan amaçları tesbit etmek önemlidir. Bu çalışmayla, cezalandırmanın toplumun maslahat ve menfaatlerini mefsedetlerden koruma amacına matuf bir uygulama olduğu gösterilmiştir. Belirtilen konular, bunları farklı bir bakış açısı ile ele alan Gazzâlî, İzz b. Abdisselam, Şâtübî, Şah Veliyullah Dihlevî ve Muhammed Tâhir b. Âşûr'un görüşleri ışığında incelenmeye çalışılmış ve bu konulara dikkat çeken diğer alimlerin fikirlerine yeri geldikçe işaret edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: İslam Hukuku, Cezalandırma, Maslahat, kısas, hadd.

THE RELATIONSHIP BETWEEN PUNISHMENT AND THE PROTECTION OF BENEFITS IN ISLAMIC CRIMINAL LAW"

Abstract

This article is about the aims and benefits of "Hadd" and "Qisas" punishments in Islamic Law. In Islamic Criminal Laws, It is important to determine the aims of the punishments which given against the crimes concerned about the rights of individuals and society. And with this article, it's shown that Punishment is an application wich aimed protecting the benefits and interests of society from corruptions. The issues are studied in the light of arguments of Gazzali, Izz b. Abdisselam, Shatibi, Shah Valiyullah ed-Dehlevi and Muhammed Tahir b. Asur and other Islamic scholars who are interested in this aspect of Islamic Criminal Law.

Key Words: Islamic Law, Punishment, Benefit, Qisas (Retaliation), Hadd.

---

* Kayseri/ Kocasinan Müftülüğü, nazimbuyukbas@gmail.com.

Giriş

İslâm, insanların, Şâri'in suç olarak nitelediği fiillerden sakınarak erdemli fertlerden meydana gelen bir toplum oluşturmalarını amaçlar.¹ Bu nedenle hukuk, ıslâh gâyesi taşıdığından suçları önleyici cezâlar da insanların ıslâhı amacını güder.² İslah ve düzeni korumak da suçlara meydan vermemek, bunların yollarını tıkamak suretiyle olur.³ Toplum düzenini ve toplumun menfaatlerini korumak için suçluların cezâlandırılması gerekir.⁴

Bu makalede yaptığım atıflarla klasik döneme ait eserlerin günümüz âlimleri üzerindeki etkisi ve görüşlerinin hukukî faydalarının devam ettiği gösterilmeye de çalışılmıştır.

I. Toplum ve Bireyin Yararlarının Korunmasında Cezaların Rolü

“Şeriatların konulmuş olması hem dünyada hem de âhirette sadece kulların maslahatlarının temini amacına yöneliktir.” derken Şatibi ve usul alimlerinin çoğunluğu⁵, İslâm'ın esas gâyesinin kulların menfaatini sağlamak ve onlardan zararı gidermek olduğu genel ilkesini dile getirir.

¹ Nuri Kahveci, “Hukuk Açısından Cezâ Vermenin Teleolojik Boyutu”, *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt: I, Sayı: 2, 2003, s. 21-36.

² Muhammed Tâhir İbn Âşûr (v. 1394/1973), *Makâsîdül-Ş-Şerîati'l-İslâmiyye* (Nşr. Muhammed Tâhir el-Meysâvi), 2. baskı, Dârün-Nefâis, Ürdün 2001(1421), s. 249, 515.

³ İbn Âşûr, s. 515

⁴ Ebü'l-Abbâs Takıyyüddîn Ahmed b. Abdilhalîm İbn Teymiyye (v.728/1328) , *Minhacu's-Sünneti's-Seniyye fî Nakdi Kelâmi's-Şîati ve'l-Kaderiyye* (thk: Muhammed Reşad Sâlim), Müessesetü Kurtuba, 1.baskı, 1986, I-IX, V, s. 237; Muhammed b. İsmail es-San'ânî (v.1182/1768), *Sübü'lü's-Selâm*, Mektebetu Mustafa el-Halebi, Şam 1960, 4. Baskı, IV, s. 160; Kahveci, s. 21; Adem Yıldırım, “İslâm Cezâ Hukukunda Suça Mislîyle Mukabele Prensibi” İstanbul Üniversitesi SBE, İstanbul 2007(Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), s. 2.

⁵ Muhammed b. Ömer b. el-Huseyn er-Râzî(v.606/1209), *el-Mahsûl* (thk. Tâhâ Câbir Feyyâz el-'Alvânî), 1.baskı, Câmiatu'l-İmâm Muhammed b. Suûd el-İslâmiyye, Riyad 1418 h, I-VI, V, s.173-174.; Seyfüddîn Alî b. Muhammed b. Salim es-Sa'lebî el-Âmidî (v.631/1233), *el-İhkâm fî Usûli'l-Ahkâm*, 1. baskı, Darü'l-Kütübi'l-Arabî, Beyrut h.1404, I-IV, III, s.286;; Ebû'l-Abbâs Şihâbüddîn Ahmed b. İdris b. Abdirrahmân el-Mısrî el-Karâfî (v.684/1285), *el-Furûk Envâru'l-Burûk fî Envâi'l-Furuk* (nşr. Halil Mansur) Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut 1998, I-IV, I, s. 294.; *ez-Zahîra* (tah. Muhammed Hacı,Said A'rab), 1. baskı, Dâru'l-Garbi'l-İslâmî, Beyrut 1994. I-XIV; İbrahim b. Musa b. Muhammed eş-Şâtîbî (v.790/1388) *el-Muvâfakât fî Usûli's-Şeri'a* (thk. Ebû Ubeyde), 1. Baskı, Dâru İbn Affan, Kâhire 1997/1417,I-IV, I, s. 41, II, s. 9. أن وضع الشرائع إنما هو لمصالح العباد في العاجل والأجل معا

Zevâcir olarak nitelenen cezalar da mefseleti giderme kısmına dâhildir ki fesadın giderilmesi maslahatın elde edilmesinden daha önceliklidir.⁶ “Siyaset; halkı dünya ve ahirette kurtaracak yollara yöneltmek ve toplum içinde adap ve maslahatları gözetmek için konulan kanunlardır.”⁷ Denilerek, kanunların maslahatı gerçekleştirmeye yönelik olması gerektiği belirtilmiş olur. “*Raiyye üzerine tasarruf maslahata menûttur.*”⁸ prensibi de yöneticilerin halkın maslahatına göre hareket etmesi gerektiğini ifâde eder. Bu sebeple, devlet başkanı, velisi veya bir yakını bulunmayan birisini öldüren kişiyi affetme yetkisine sahip değildir.⁹

Şâri’in ahkâmı insanların yararını gözeterek vaz ettiğine dair İslâm hukukçularının icmâsı olduğu söylenir.¹⁰ Zâhirilerin muhalefetine rağmen bu icmanın varlığına sahabenin uygulamaları, tabiin ve selefin maslahata dayanan icihadlarına kimsenin itiraz etmemiş olması kesin delil sayılmıştır.¹¹

1. 1. Maslahatların Kısımları

İslâm Hukukunun gerçekleşmesini istediği genel hedefleri, akıl tarafından kavranılması açısından beş kategoriye ayıran ve zarûriyyât dediğimiz ‘*din, can, akıl, nesil ve malın korunması*’ndan oluşan beş temel unsurdan bazılarını ilk kez dile getiren Cüveynî (v. 478/1085)’dir.¹² Gazzâlî (v. 505/1111) tarafından şekillendirilen ve bizim de çalışmamıza dayanak teşkil eden bu tasnife göre; maslahat, fert ve toplum hayatındaki önem derecesi ve karşılanan ihtiyacın türü

⁶ Tacuddin es-Subkî (v. 771/1370), *el-Eşbâh ve'n-Nezâir*, 1.Baskı, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 1991,I-II, I, s. 445.

⁷ Zeynuddin b. İbrahim b. Muhammed İbn Nuceym, *Bahru'r-Râik*, 1. baskı, Daru'l Kitübi'l İlmiye, 1997 Beyrut, I-XX, XI, s. 88; Muhammed Emîn b. Ömer b. Abdulaziz İbn Abidin (v. 1252/1836), *Reddu'l-Muhtâr*, Dâru'l-Fikr, Beyrut 1992, I-VI, IV, s. 15.

⁸ Celaledin Abdurrahman es-Suyûtî (v. 911/1505), *el-Eşbâh ve'n-Nezâir*, 1. baskı, Dâru'l Kütübi'l İlmiye, Beyrut 1990, I, s. 121.; Ali Haydar Efendi (v. 1353/1934), *Dureru'l-Hukkâm Şerhu Mecelleti'l -Ahkâm*, 1.baskı, Darü'l -Ceyl, Beyrut 1991, I-IV, I, s. 57.;md.58. القاعدة الخامسة: تصرف الإمام على الرعية منوط بالمصلحة

⁹ Suyûtî, *el-Eşbâh ve'n-Nezâir*, s.121.; Ali Haydar Efendi, *Dureru'l-Hukkâm Şerhu Mecelleti'l -Ahkâm*, I, s. 57.;md.58.

¹⁰ Ebû Amr Cemâlüddîn Osman b. Ömer b. Ebî Bekr b. Yunus İbnü'l-Hâcib (v. 646/1249), *Münthehe'l-Vusûl ve'l-Emel fî 'İlmeyi'l-Usûl ve'l-Cedel*, 1. baskı, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 1985, s.184.; İbn Abdisselâm, *Muhtasaru'l-Fevâid fî Ahkâmi'l-Makâsüd /Kav'âidü's-Suğrâ*(thk: Salih b. Abdilaziz b. İbrahim Âli Mensûr), Riyad 1997/1417, s.108; Şâtübî, II, s.218.; Abdülkerîm Zeydan, *Fıkıh Usûlü* (çev. Ruhi Özcan) M.Ü. İlâhiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul 1993, s. 227; İbrahim Kâfi Dönmez, “Maslahat”, md., DİA, Ankara 2003, XXIX, s. 79.

¹¹ Mustafa Şelebî, *Ta'lîlü'l-Ahkâm*, Beyrut 1981, s. 96.

¹² İmâmu'l-Harameyn Ebu'l-Meâlî Rüknuddîn Abdülmelik b. Abdullah el-Cüveynî (478/1085), *el-Burhân fî usûli'l-fikh* (thk. Abdülazim Mahmud ed-Dîb), Daru'l-Vefâ, Kâhire 1999, II, s.602-603.; Şelebi, s.285.

açısından *zarûriyyât, hâciyat ve tahsîniyyât* şeklinde gruplandırılır.¹³ Bu sıralama maslahatların önemine göre sıralanmasıdır.

Bu maslahat türlerinin en önemlisi olan ve onsuz olmayan, din ve dünya işlerinin kıvamı kendilerine bağlı bulunan *zarûriyyât* bulunmayacak olsa, dünya ve ahiret işleri bozulmaya maruz kalır.¹⁴ Zarûriyyâtın korunması ise iki şekilde olur: Birincisi, zarûfî maksatlara varlık kazandırmak ve onların temellerini sağlam atmak yoluyla.¹⁵ İkincisi ise, zarûfî olan hususlara zarar vereceği ve onları ortadan kaldırmaya sebebiyet vereceği bilinen şeyleri uzaklaştırmak yoluyla.¹⁶ Cezâî hükümler de temel maslahatların kaldırılmalarına imkan vermeme açısından koruma olmaktadır.¹⁷

Zarûfî maslahatlardan sonra gelen *hâci maslahatlar* ise, insanların yaşantılarını kolaylıkla ve sıkıntıya düşmeden sürdürebilmek için muhtaç oldukları düzenlemeler demektir.¹⁸ “Hâcî maslahatlar, zarûfî maslahatların korunmasını sağlayan tedbirlerdir”¹⁹ ilkesi ışığında cezâî hükümler alanında örnek olarak şunlar hatırlanabilir: Hâcî maslahatlar esas alınarak kasâme ile hükmetmek, diyeti âkile üzerine yüklemek, zenaatkârları tazminle sorumlu tutmak ve benzeri konular gibi.²⁰

Hâcî maslahatın ardından gelen *tahsînî maslahatlar*, ilk iki yarara/maslahata destek olan ve ümmetin düzeninin en güzel şekilde olmasını sağlayan yararlardır.²¹ Tahsîniyyat ilkesine bağlı olarak savaşta kadınların, çocukların ve din adamlarının öldürülmeleri haram kılınmıştır.²²

1. 2. Maslahat ve Cezâ İlişkisi

İşlenen suçlara cezâ tayin edilirken maslahatın korunması ve mefsetetin toplumda yayılmasını engellemek amaçlanır. Her yasaklanan şeyin kendisinde ya her iki

¹³ Ebu Hamid Muhammed b. Muhammed el-Gazzâlî (450-505/1058-1111), *el-Mustasfâ min İlmî'l-Usûl* (thk. Muhammed Abdusselâm AbduşŞâfiî) 1. baskı, Daru'l-Kutubi'l-İlmî, Beyrut 1413, I-II, I, s. 636. ; Karafî, VII, s. 264. ; İbn Âşûr, s. 300;

¹⁴ Şâtıbî, II, s. 18; İbn Âşûr, s.139-143; Ali Pekcan, *İslâm Hukukunda Gaye Problemi: Zarûriyyat - Hacıyyat - Tahsîniyyat*, 1.Baskı, Rağbet Yayınları, İstanbul 2003 s. 6.

¹⁵ Şâtıbî, II, s. 18. مِنْ جَانِبِ الْوُجُودِ

¹⁶ Şâtıbî, II, s. 18. مِنْ جَانِبِ الْعَدَمِ

¹⁷ Şâtıbî, II, s. 20.

¹⁸ Şâtıbî, II, s. 10; Tûfî, III, s. 207; İbn Âşûr , *Makâsîd*, s. 143.;Bûti, s. 120; Şelebi,283.

¹⁹ Bûti, s. 120.

²⁰ Şâtıbî, II,11-12

²¹ İbni Âşûr, *İslâm Hukuk Felsefesi*, (çev. Vecdi Akyüz-Mehmet Erdoğan), Ayyıldız Matbaası, İstanbul 1988. s.144-148. ; Şelebi, s.284.

²² Şâtıbî, II, s. 23.

dünya için ya da ikisinden biri için mefsetet vardır.²³ Bu sebeple, bozgunculuğun önlenmesi, ile ferd ve toplumun yararlarının korunmasına yönelik her türlü tedbir caydırıcı cezâ niteliğindedir.

Ceza hukuku siyaseti açısından bazen, şer'an insanlar nazarında mefsetet olan bir şeyin yapılması emredilir ya da mübah görülebilir. Bu durum o şeyin, mefsetet olmasından değil, bir maslahata vesile olması sebebiyledir. Hadlerin ve kısas cezâlarının tatbiki, fesadı önlemeye yöneliktir. Ceza verirken suçluya zarar verse de cezalar bu gibi mefsetetler için konulmuş değildir.²⁴ Tabibin hastasına acı ilaç içirmesi, kangren olan organını kesmesi, çürümüş dişleri çekmesi, cerahatli yaraları yarması, hastasına arzuladığı şeylerden perhiz vermesi gibi²⁵ cezalar da hep daha büyük bir fesadı/zararı önlemeye yöneliktir.

Cezâlar, bazen insanları kendiliğinden yapmak istemeyecekleri maslahatlara yönelmesini sağlar. Yine cezalar, suça meyilli olan insanları caydırarak hoşlarına gitse bile mefsetetlerden uzaklaştırır. “*Cennet hoşça gitmeyen şeylerle, cehennem de hoşça giden şeylerle kuşatılmıştır.*”²⁶ hadîsi bu hususa işaret etmektedir.²⁷

Maslahat ve ceza ilişkisi açısından şu hususa da dikkat etmek gerekir: Hiçbir maslahat asla pür/sırf maslahat (*mahza hayr*) şeklinde değildir. Hiçbir mefsetet de aynı şekilde pür/sırf mefsetet (*mahza şer*) şeklinde bulunmamaktadır. Bunun nedeni imtihan ve buna bağlı olarak da iyiyi kötüden ayırma esasıdır. Yukarıda zikrettiğimiz hadîs de bu konuda delil sayılmıştır.²⁸ Nitekim bir insanın hayatı ile pek çok insanın hayatı karşı karşıya geldiğinde, bir insanın hayatını ortadan kaldırarak pek çok insanın hayatını kurtarmak da öncelik taşıyacaktır.²⁹

²³ İzz b. Abdisselâm, *Kavâid*, I, s.11.

والشريعة كلها مصالح إما تدرأ مفاصد

أو تجلب مصالح

²⁴ Şâtıbî, *İslâmi İlimler Metodolojisi*, I, s. 225.

²⁵ Şâtıbî, II, s. 151-152.

²⁶ Ahmed b. Hanbel (v. 164-241 /780-855) *el-Müsned*, Müessesetü'l-Kurtuba, Kahire trs , I-VI, II, s. 380; hadis no: 8931. Ebu Abdullah Muhammed b. İsmail el- Buhârî (194-256/810-869), *el-Câmiu's-Sahîh* (thk. ve tal. D. Mustafa Dîb el-Buğâ) 3. baskı, Daru İbn Kesir, Beyrut 1987/1407, Rikak 28; Ebû Muhammed Abdullah b. Abdurrahman b. el-Fadl b. Behram ed-Dârimî (v.255/869), *Müsnedü'd-Dârimî el-Ma'rûf bi Süneni'd-Dârimî* (Thk. Ahmed Zemrî) 1. Baskı, Dâru'l Kitabi'l-Arabî, Beyrut 1407 h., Rikak 117; Ebû'l-Huseyn Müslim b. el-Haccâc (v.261/875), *el-Câmiu's-Sahîh* (nşr.: M. Fuad Abdülbâki), Kahire, 1374-1375 h. , I-V, Cennet 1; Ebu İsa Muhammed b. İsa et- Tirmizî (v.297/909), *el-Câmiu's-Sahîh Sünenü't-Tirmizî* (thk. Ahmed Muhammed Şâkir), I-V, Daru İhyâi't-Turâsi'l-Arabî, Beyrut trs. , Cennet 21.

²⁷ İbn Abdisselâm, *Kavâid*, I, s. 8.

²⁸ İbn Abdisselâm, *Kavâid*, I, s. 8.; Şâtıbî, II, s. 25.

²⁹ Şâtıbî, II, s. 36.

Eğer bir meselede maslahat mefsebetten daha büyükse, ilgili mefsedeye katlanmak suretiyle maslahat elde edilir. Bir müslümanı öldürmek bir mefsebettir. Kâtili öldürmek, hayatını bitirdiği için mefsebettir. Ancak bu, genel olarak bütün insanların hayatını koruduğu için caizdir. Hapis cezâsı, hapis yatan için mefsebettir. Ancak bu mefsedeye tercih edilen maslahatlar sebebiyle bu cezânın uygulanması caizdir.³⁰

Şer'in korumayı amaçladığı maslahatın önem derecesine göre, işlenen suçta ağır cezâ verilmesi bir prensip olarak kabul edilmiştir. Bunun delili, zarurî esasların ihlaline yönelik olarak gelen vaîdin ölçüsüdür. Hâcî ya da tekmîlî esaslarla ilgili konularda ise had cezâsı konulmamıştır.³¹

1. 2. 1. Maslahatın Korunma Şekli Olarak Cezâlar

Toplum menfaatlerinin olmazsa olmazları olan beş maslahatın mukâbili en büyük zararlar da bu beş maslahata karşı yapılan ve onları yok eden cürümlerdir. Bu nedenle mefsedeyi defetmek faydalı şeylerin elde edilmesinden daha önceliklidir.³²

Şâri', yasak olan şeylere götüreceği ve onlara vesile olacağı gerekçesiyle birçok şeyi yasaklamıştır. Mesela; şarap içip de sarhoş olmayan kimsenin mefsedeye neden olan sebebi işlemesi³³ veya yabancı bir kadınla kapalı bir yerde başbaşa kalmanın (*halvet*) yasaklamasında olduğu gibi mefsedeye götürebilecek olan şeylerden sakınılması dikkat edilen özelliklerden olmaktadır.³⁴ Maslahat ve ceza ilişkisine ilişkin yaptığımız bu girişten sonra beş temel maslahat ve bunların cezâlar ile ilişkisini ele alabiliriz.

1. 2. 1. 1. Dinin Korunması

Din duygusu insanîdir ve usulcüler beş zarurî maslahatın ilki ve en önemlisi olarak dinin korunmasını kabul etmişlerdir. Din, gönülden benimseme ve bağlanmadır. Zorlama ve baskı ile olmaz.³⁵

³⁰ İbn Abdisselâm, s. 117.

³¹ Şâtıbî, II, s. 299, II, s. 511

³² Karâfî, IX, s. 28; Şâtıbî, IV, s. 272; Subkî, *el-Eşbâh*, I, s. 105; Suyûtî, *el-Eşbâh ve'n-Nezâir*, I, s. 87; Zeynuddin b. İbrahim b. Muhammed ibn Nuceym (v.970/1563), *el-Eşbâh ve'n-Nezâir*, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 1999, s. 78; Mecelle, s. 19, mad. 30; Muhammed Zerkâ (v.1937), *Şerhu'l-Kavâidi'l-Fikhiyye*, Dâru'l- Kalem, Dimeşk 1989, s. 205-206; Ebû Zehra, *el-Ukûbe*, s. 37-38; Ebû Zehra, *el-Cerîme*, Dâru'l-Fikri'l-Arabî, Kahire 1976, s. 33-43.

³³ Şâtıbî, II, s. 339-341

³⁴ Şâtıbî, II, s. 349-367

³⁵ el-Bakara, 2/256.; bkz. el-Kehf, 18 /29. ; eş-Şuarâ 26/3-4.

1. 2. 1. 1. 1. Varlığını Kuvvetlendirmek Yoluyla Dinin Korunması

İman ve ibadet esaslarının sağlıklı bir şekilde öğretilmesi dinin korunması için önemlidir.³⁶ İslâm'da dinin öğretilmesi her şeyden önemlidir. İnsan için en zor ve çetin bir durum olan savaşa çıkarken bile, bir grup din öğrenimini sürdürmek için geride kalmak zorundadır.³⁷ Bu durum savaş sonrası maslahatların temini ve mefsetetlerin işlenmemesi için koruyucu niteliktedir. Dinin korunmayıp zarar görmesi, korunması zorunlu olan tüm maslahatlara da zarar verecektir.³⁸

1. 2. 1. 1. 2. Kendisine Yönelik Zararın Giderilerek Dinin Korunması:

Cihadın farz kılınması, mürtedin cezalandırılması, bidat işlemeye çağıran bidatçilerle mücadele edilmesi kaynaklarda dinin kendisine yönelik zararlardan korunması konusunda verilmiş bazı örneklerdir.³⁹ Eğer insanın kurtarılması ile dînin ihyası karşı karşıya gelecek olursa Gazzali ve Şatıbi gibi hukukçulara göre insanın ölmesi pahasına da olsa, dînin ihyâsı öne alınır.⁴⁰

1. 2. 1. 2. 1. İrtidat Cezâsı ve Dinin Korunması

İslam toplumu için en büyük tehlike, manevî birlik ve beraberliğe yönelik tehdit ve tehlikelerdir. Bu yüzden, mürtedin küfrü doğuştan müşrik olan kişinin küfründen daha ağır sayılır ve doğuştan müşrik olan biri İslâm'a girmeye zorlanmazken mürted olan kişi ve neslinin İslâm'a geri dönmesi için baskı yapılır.⁴¹ Ehl-i Kitap'ın dinini seçerek İslâm'dan çıkan biriyle nikah düşerken Ehl-i Kitap bir kadınla evlilik geçerli sayılmaktadır. Mürtedin kestiğinin yenmesi yasaklanmışken Ehl-i Kitap'ın kestiğinde yenme yasağı yoktur.⁴² İslâm âlimleri mürtedin cezâlandırılması hakkında ittifak etmiştir.⁴³ Sorun, din özgürlüğü meselesi olmayıp toplumdaki dini birlik ve beraberlik bağını korumakla alakalı görülmektedir.

*“Kim dinini değiştirirse (İslâm'a geri dönüş yapmazsa) onu öldürünüz...”*⁴⁴ ve *“...Müslüman bir kişinin kanı ancak üç şeyden birisi ile helal*

³⁶ Şâtıbî, II, s. 7.

³⁷ et-Tevbe, 9/122

³⁸ Canan, Zamanla Vukua Gelecek Fitneler, 5/13.

³⁹ Karâfî, VII, s. 257; Gazzâlî, I, s.287. ; Şâtıbî, II, s.37.

⁴⁰ Gazzâlî, I, s.287. ; Şâtıbî, II, s.37.

⁴¹ Zeyleî, Tebyîn, III, s. 278.

⁴² Ebû Muhammed Ali b. Ahmed b. Saîd el-Endelüsî el-Kurtubî İbn Hazm (v. 456/1064) , *el-Muhallâ bi'l-Âsâr*, Dâru'l-Fikr, Beyrut ts, I-XII., XII,33.

⁴³ Muhammed b. İdris eş-Şâfiî (150-204/ 767-819), *el-Ümm*, Dâru'l-Marife, Beyrut 1990/1410, I-VIII, VI, s. 169; İbn Hazm, *Muhallâ*, XI, s. 303; Yûsuf el-Karadâvî, “İrtidat Sorunu: Yaşanan Sosyal Değişmeler ve Tehdit Boyutu”, (çev. Osman Güner), *Dinbilimleri Dergisi*, Haziran 2005, V/2, s. 259-261.

⁴⁴ Ahmed b. Hanbel, V, s. 231, no: 22068; Buhârî, Cihâd 149; Ebû Dâvûd, *es-Sünen*, Hudûd 1; et-Tirmizî, *Sünen*, Hudûd 20; İbn Mâce, *es-Sünen*, Hudûd 2.

olur; Zinâ eden seyyib (başından evlilik geçmiş kişi), cana karşı can ve dinini terkedip cemaatten ayrılan.”⁴⁵ Bu hadisler, fıkıh kaynaklarında riddetin cezası için delil olarak kullanılmıştır.⁴⁶ Sahabe de mürtedin öldürülmesi konusunda ilgili rivayetleri bizzat tatbik etmiştir.⁴⁷

Fıkıh kaynaklarına göre mürtedin öldürülmesi hakkında icma' vardır.⁴⁸ Ancak mürtede tevbe etme imkânı verilir mi? Bu konuda ihtilaf etmişlerdir.⁴⁹ Hanefî hukukçulardan Pezdevî, çocuk ve kadınların irtidatları geçerli olsa da öldürülmemesini onların muharip özelliği olmamasıyla açıklar.⁵⁰ Günümüz hukukçularından bazıları da irtidat cezasının, irtidadiyla birlikte İslam toplumuna karşı savaş eylemine girişenler için öngörüldüğünü söylerler.⁵¹ Bu cezanın “anayasayı ihlal” cezası olduğunu söyleyenler de olmuştur.⁵² Abdülkadir Udeh de mürtedin öldürülmesini vatandaşlık ve vatana ihanet kavramlarıyla ve toplum düzeninin korunması olarak açıklar.⁵³

Karadâvî, irtidat propagandası yapanın eyleminin, vatana ihanet suçu gibi değerlendirilmesi fikrindedir. İrtidat meselesi inanç hürriyeti ile alakalı olmaktan çıkıp bağlılık ve mensubiyet meselesi olmuştur. “Dinini değiştiren cemaatten

⁴⁵ Ahmed b. Hanbel, I, s. 382, hadis no: 3621; Dârimî, Siyer 11; Hudûd, 2; Buhârî, Diyât 6; Müslim, Kasâme 25, 26; Ebû Dâvud, Hudûd 1; Tirmizî, Hudûd 15; Ebû Abdîrahmân Ahmed b. Şuayb en-Nesâî (v. 303/915-916), *es-Sünenü'l-Kübrâ* (thk. Abdülgaffâr Süleymân el-Bindârî vdğ.), 1. baskı, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 1991, I-VI, Tahrîm 5, 11, 14.

⁴⁶ Ebû Dâvud, Hudûd 37/1.

⁴⁷ Ebu Davud, Hudûd 37/1; Beyhakî, Mürted 6. ; Ebu-t Tayyib Muhammed Şemsulhak Azimâbâdî (1329/1911), *Avnu'l Ma'bûd Şerhi Ebû Dâvud*, 2. Baskı, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 1995/1410, I-XIV, VIII, s.8.

⁴⁸ Ebû Umr Yûsuf b. Abdîllah İbn Abdilberr (v. 463), *et-Temhid lima fi'l-Muvatta mine'l-Meanî ve'l-Esânîd* (tah. Mustafa el-Alevi), Vûzeratu Umûmu'l-Evkâf, Mağrib, I-XXIV, V, s. 306; Ebû Muhammed Ali b. Ahmed İbn Hazm, *Merâtübü'l-İcma*, Beyrut, trs, s. 127.

⁴⁹ Ebûbekr Muhammed b. İbrahim İbnü'l-Münzir (318/930), *el-İşrâf alâ Mezâhibi Ehli'l-İlm* (Tahrîc: Abdullah Ömer el-Bârûdî), Mekke trs, III, s. 156.; İbn Abdilberr, V, s. 306.

⁵⁰ Ebû'l-Usr Fâhru'l-İslâm Ebû'l-Hasen Ali b. Muhammed b. Huseyn el-Pezdevî (482/1089), *Usûlü'l-Pezdevî: Kenzu'l-vusûl*, Abdülaziz Buhârî'nin *Keşfu'l-esrâr* şerhi ile, (thk. Muhammed el-Mu'tasimbillah el-Bağdadî) Dâru'l-Kütübi'l-Arabî, Beyrut 1997. I-IV, IV, 419

⁵¹ Saffet Köse, “Cihad Şiddete Referans Olabilir mi?” *İslâm Hukuku Araştırmaları Dergisi*, 2007, sayı: 10, s. 37-69., s. 59.

⁵² Mustafa Avcı, *Osmanlı Hukukunda Suçlar ve Cezalar*, Gökkuşbu Yayınları, İstanbul 2004, s. 362.

⁵³ Abdülkadîr Udeh, *et-Teşrîu'l-Cinâiyyi'l-İslâmî Mukârinen bi'l-Kânûni'l-Vad'i*, Kahire tsz (*ter. Mukayeseli İslâm Hukuku ve Beşeri Hukuk* (Çev. Ruhi Özcan, Ali Şafak) Rehber Yayınları, Ankara 1990 , II, s. 237.) I, s. 662.

ayrılmıştır.”⁵⁴ hadîsi bunun ifâdesidir. İrtidat eden kişinin, zayıf inançlı insanları ayartacağı ve birlikteliği bozacak bir topluluk oluşturacağı, bu oluşan yeni toplumun ümmetin düşmanlarından kendilerine yardım etmeleri çağrısında bulunacağı ve bu durumun toplumu bir kavganın, fikrî, içtimai ve siyasî bir bölünmenin eşiğine getireceği düşünülür.⁵⁵ Bilmen de mürtedin düşmanca tavır almasından bahseder. Bu durumun başka din ve milletlerin menfaatine gelmesi kaçınılmazdır. Ancak Bilmen, mürted düşmanca tavır almasa bile genel toplum düzenini bozmasını da bu cezâ için yeterli sayar. Ayrıca devletin bir görevi de toplum fertlerinin mutluluğu olduğundan ölüm cezâsı ile caydırılarak âhiretlerini mahvetmelerinin önlenmekte olduğunu söyler.⁵⁶ Klasik fıkıh kaynaklarının ısrarla üzerinde durduğu ve taviz vermediği irtidat cezâsı ile dine saygısızlık kapısının kapatılacağı düşünülür.⁵⁷

Ölüm cezâsının, fıkıh kaynaklarına göre irtidat edenin küfür fiilinin cezâsı olarak değil, toplumdan zararı defetmek ve düzeni korumak amacıyla had olarak kabul edildiği söylenebilir. Çünkü Allah katında küfür fiilinin cezâsı çok daha fazladır.⁵⁸ Buna karşılık “*Pasif irtidat*” şeklinde Müslümanlara karşı hasmâne tavır takınmayan mürted hakkında ceza vermeyi “*Dinde zorlama yoktur*” ayetiyle çelişki sayanlar irtidat cezâsının küfrün cezâsı olduğunu düşünmektedir.⁵⁹ İrtidat hakkındaki hadîslerin ise ahad haber olduğunu ve zan ifâde ettiğini, ahad haberin Hz. Peygamber’e nispeti zann ifâde ettiği için, ihtiva ettiği hüküm kesin ve nihai hüküm olmayıp şüpheli olduğundan yola çıkarak had ve kısas gibi cezâi davaların ise bu şüpheden dolayı uygulanmayacağını vurgularlar. “*Âhâd*” haber ‘nass üzerine ziyade’ getirmektedir. Nass üzerine ziyade ise Hanefîlere göre nesih hükmündedir” dedikten sonra, “Kur’ân’da uhrevî cezâ yeterli görülürken ahad

⁵⁴ Ahmed b. Hanbel, VI, s. 181, hadis no: 25514; Buharî, Diyât 5; Müslim, Kasâme 6.

⁵⁵ İbn Abdilberr, *İstizkâr*, Tahâret, 13; Karadavi, *İrtidat Sorunu*, s. 266

⁵⁶ Bilmen, IV, s.13-15.

⁵⁷ Şâh Veliyyullâh ed-Dihlevî (1114-1176/1702-1762), *Hüccetullâhi'l-Bâliğa* (thk: Seyyid Sâbık), Daru'l-Cil, Beyrut 2005.II, s.255.

⁵⁸ Abdurrahman Cezîrî, “*Dört Mezhebe Göre İslâm Fıkhı*”, (Çev: Mehmet Keskin), 1. Baskı, Çağrı Yayınları, İstanbul 1994, I-VIII, VIII, s. 3481.

⁵⁹ Ahmed Kurucan, “İslâm hukukunda düşünce özgürlüğü”, Atatürk Üniversitesi SBE, Erzurum 2006 (Yayımlanmamış Doktora Tezi), s. 134-135. Bu ayetin nesh edildiği, hükmünün tahsis edildiği yada babaları Yahudi olan ensardan bazı gençlerin babalarını İslâm’a girmeleri için zorlamaları sebebiyle indirildiği söylenmiştir. Ayet irtidat edenin öldürülmesi hakkındaki hükme karşı delil olarak zikredilmemiştir. Aksine Müşrik Arapların ve mürtedlerin İslâm’a girmesi için zorlanacağı belirtilmiştir. (Cessas, II, s. 167) İbnü'l-Arabî'ye göre de zorlama hak olan ve bâtil (haksız) olan diye ikiye ayrılır. Âyet bâtil olan zorlamayı yasaklamaktadır. Hak olan, ilâhî hükümlere (bu mânada hukuka) uygun bulunan zorlama ise meşrudur. (İbnü'l-Arabî, I, s. 232), İrtidat meselesi de inanç meselesi olmaktan öte sosyal düzeni koruma meselesiyle alakalıdır. (İbn Âşûr, *Tenvîr*, VIII, s. 254)

haberle ölüm cezâsı öngörülemez” de denmektedir.⁶⁰ Ancak Hanefiler, irtidat cezasının icma’ ile sabit olduğunda ittifak eder⁶¹ ve hiçbir Hanefî hukukçu riddet hadislerini nass üzerine ziyade olarak değerlendirmez. Ayrıca âhad bir rivayetin fikhî bir gayeyle kullanımı hakkında icma’ hâsıl olduğunda artık bu rivayetin ilim (yani zannî değil kat’î bilgi) ifade edeceği hakkında bir görüş ayrılığı da yoktur. Çünkü icma’ bu rivayetin doğruluğunu kesinliğe ulaştırmıştır.⁶² Ayrıca, İslam dışında başka dinlerden olan ve İslam dinini seçmeyenlerin öldürülmesi diye bir hüküm olmaması da bu cezanın küfrün cezası olmadığını gösterir. İrtidatla alakalı hadisler içki cezâsına dair hadislerden daha sahihtir ve mütevâtir olmasa bile riddetle alakalı hadisler cem-i gafîr bir toplulukça nakledilen meşhur müstefiz hadislerdir.⁶³

1. 2. 1. 2. 2. Bidatçilere Karşı Dinin Korunması

Bidatin bidatçıyı küfre sevk etmemesi için cezalandırılması dinin korunması maslahatına yöneliktir.⁶⁴ Doğru din anlayışını sarsacak, bozucu davranışlara karşı önlemler alınması doğal bir durumdur.⁶⁵ Ayrıca itikat alanında bidatlerinin propagandasını yapanların eğer vazgeçmez ve davetine devam ederse bidatlerini yayma endişesinden dolayı siyaseten öldürüleceği bildirilmiştir.⁶⁶

1. 2. 2. Canın Korunması

İslam, can güvenliğinin sağlanması hususunda, cana kıymanın haram olduğunu, kasten birini öldürmenin kısasa sebep olduğunu belirtmekte ve cinayet işleme niyetinde olanı başına gelecek ceza ile uyarmaktadır. İslam, murdar sayılan şeyleri yemekle de olsa canından korkanın varlığının devamını sağlamak zorunda olduğunu belirttikten hayat hakkının önemine vurgu yapar.⁶⁷ “Kim (haksız yere) bir cana kıyarsa bütün insanları öldürmüş gibi olur. Her kim bir canı kurtarırsa bütün

⁶⁰ Kurucan, s. 134-135.

⁶¹ Serahsî, *Mebûsât*, X, 108-9; Kâsânî, VII, 135. Hanefiler mürted kadının öldürülmeyip hapsedilmesi görüşünderken, Cumhur kadın mürtedin de erkekle aynı hükme tabi olduğunu ifade ederler.

⁶² Bernard Haykel, “İslâmî Mezhepleri Yok Ederek Islah Etmek: Şevkânî ve Yemende Onu Tenkit Eden Zeydiler” (Çev. Nail Okuyucu), *İslâm Hukuku Araştırmaları Dergisi*, 15. Sayı, Nisan 2010, s. 132.

⁶³ Karadavi, *İrtidat Sorunu*, s. 270

⁶⁴ Zekerîya b. Muhammed b. Ahmed b. Zekerîya el-Ensârî (826-926/1423-1520) *Ğâyetü'l-Vusûl Fî Şerhi Lubbi'l-Usûl*, Dâru'l-Kütübî'l-Arabîyyeti'l-Kübrâ, Mısır trs, I, s. 130

⁶⁵ Gazzâlî, I, s. 287.

⁶⁶ Muhammed İbn Müflih el Makdisî (708- 763/ 1308-1362), *el-Furû'*, Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut h. 1418, VI, s. 111. ; Ebû Zehra, *el-Ukûbe* , s. 177.; Vehbe ez-Zuhaylî, *el-Fikhul İslâmî ve Edilletüh*, 4. baskı, Dâru'l-Fikr, Dimaşk 1405/1985, VII, s. 517.

⁶⁷ Şâtıbî, *Muvafakat*, c. 1, s. 38.

insanları kurtarmış gibi olur."⁶⁸ Ayeti de hayat hakkının temel bir hak olduğunu söyler. İslâm'da insan hayatı muhteremdir ve bir insanı katletmek insanlığı katletmek gibidir.⁶⁹ Kasten cana kıymak bir insanlık suçudur.⁷⁰ Bir kelimeyle hatta yarım kelimeyle dahi bir müminin öldürülmesine yardımcı olmak, buna imada bulunmak Allah'ın rahmetinden mahrum olma sebebi sayılmıştır.⁷¹

1. 2. 2. 1. Varlığını Kuvvetlendirmek Yoluyla Canın Korunması

İslâm hayatın devamı için evlilik yoluyla çoğalmayı teşvik etmiştir.⁷² Temiz ve helâl olan şeylerden faydalanmak, israf etmemek kaydıyla faydalanmak nefsin korunmasına hizmet etmektedir.⁷³ Hayatın korunması için ölüm riski bulunduğu anda ölmeyecek kadar haram şeylerin yenmesi de "*zarûrât mahzûrâtı mübah kılar*" kuralı çerçevesinde değerlendirilmiştir.⁷⁴ Çünkü ölümden kaçınmak necaset/haram sayılan şeylerden kaçınmanın önüne geçer.⁷⁵

1. 2. 2. 2. Kendisine Yönelik Zararın Giderilerek Canın Korunması

*"Kim bir mümini kasten öldürürse cezâsı, içinde ebediyen kalacağı cehennemdir. Allah ona gazap etmiş, onu lânetlemiş ve onun için büyük bir azap hazırlamıştır."*⁷⁶ ayetinin zâhirine baktığımızda taammüden cinayet işleyen hiç affedilmeyecektir. Ancak konuya ilişkin Sünnet'in zâhiri anlamı ve alimlerin çoğuna göre, taammüden adam öldürme de diğer günahlar gibidir. Bu ağır ifâdelerden maksat ise, caydırıcılığı sağlamak içindir.⁷⁷ Hz. Peygamber de "*Mü'minin öldürülmesi, Allah nezdinde dünyanın zeval bulmasından daha büyük bir şeydir.*"⁷⁸ buyurarak cana kıymanın korkunçluğuna dikkat çekmiştir.

⁶⁸ el-Maide, 5/ 32

⁶⁹ el-Mâide, 5/ 32; el- En'âm 6/151.; el- Kehf 8/74.

⁷⁰ Ali Bardakoğlu, " Katil" , DİA, XXV, s. 45.

⁷¹ İbn Mâce, Diyat 1. ; Beyhakî, *Sünen-i Kübrâ*, Nafakalar 33. ; Suyûtî, *el-Câmiu's-Sağir li Ehâdîsi'l-Beşîri'n-Nezîr*, Dâru'l-Fikr, Beyrut trs. , I-IV, II, s. 73.

⁷² en-Nisâ 4/ 3, en-Nûr, 24/32

⁷³ Şâtıbî, *İslâmi İlimler Metodolojisi*, I, s. 130-132.

⁷⁴ Karâfî, VIII, s. 98; İbn Nüceym, *Eşbâh*, s. 85; Zerkâ, I, s. 185; Celal Yıldırım, *Kaynaklarıyla İslâm Fıkhı*, Uysal Kitâbevi, 2. Baskı, Konya, IV, s. 427-428.

⁷⁵ el-Bakara 2/173, el-En'am 6/119. ; İbn Kudâme, *el-Muğnî*, VIII, s. 569

⁷⁶ en-Nisâ, 4/93.

⁷⁷ Dihlevî, ter: II, s. 483.

⁷⁸ Nesâî, Tahrir 2, no: 3450.

“Kısasta sizin için hayat vardır, ey akıl sahipleri, umulur ki sakınırsınız.”⁷⁹ ayeti akli kullanıp ölüm cezâsıyla nasıl hayat bulunacağını anlamamızı ister ve hükmün caydırıcı yönü vurgulanır.⁸⁰ “sizin için” ifâdesi kânûn koyucunun insanların maslahatını gözettiğinin açık beyanı olduğu gibi “umulur ki sakınırsınız” ifâdesi de cinâyete niyet edenlerin öldürmekten caydırılacağına bir göstergesidir.⁸¹ Kısasla, cezayı kendi hayatıyla ödeyeceğine inanan kimse, bu işi yapmaktan cayacak ve mutlaka vazgeçecektir.⁸² Bu suretle kan dökülmesinin önü alınmış ve herkes kendiliğinden korunmuş olur.⁸³ Kısas cezâsı korkusu olmasa pek çok insanın cinâyetlerden kaçınmayacağı kaynaklarda belirtilir.⁸⁴ Kişisel öç hareketleri toplumda kargaşa doğuracağı için bu duygunun hukuk yoluyla önüne geçilmesi gerekir ki bu da kısas ile sağlanır.⁸⁵

İhlâl edilen hakka denk düşen ve bunu telâfi eden, toplum vicdanını tatmin eden bir ceza, suçun karşılığı olmalıdır. Bu önceki semavî dinlerin de hükmüdür.⁸⁶ Ancak öldürülenin velisine yetki verildiğinden söz eden ve affetmeyi öğütleyen âyetlerden⁸⁷ kısasın uygulanmasının mecburi bir emir değil onay olduğu anlaşılmaktadır.⁸⁸

Kısas cezâsı, canın korunması için, işlenen suça karşı adil ve uygun bir cezâdır. Kâtilin uzun süre hapse atılması öldürülenin yakınlarındaki öfkeyi dindirmeye yetmeyecektir. Kendi çocuklarını yanlarında göremezken bir süre sonra kâtili toplum içinde gezerken görmek dertlere deva olmayacaktır.⁸⁹ İdam cezâsının uygulanmaması ve maktulün velisine affetme yetkisi verilmemesi, maktul yakınlarının ve toplumun rahatsızlığını arttırmakta ve katilleri de

⁷⁹ el-Bakara 2/179

⁸⁰ Kurtubî, II, s. 257; İbn Âşûr, *Tahrîr*, VIII, s. 18.; Bayraktar Bayraklı, *Yeni Bir Anlayışın Işığında Kur'ân Tefsiri*, Bayraklı Yayınları, İstanbul 2001, II, s. 403.

⁸¹ Ebû Abdullah Şemseddin Muhammed İbn Kayyim **el-Cevziyye**, *Tefsîru'l-Kayyim*, 1. baskı, Mektebetu Hilal, Beyrut 1410 h. , I, s. 251.

⁸² Kurtubî, II, s. 256.

⁸³ Muhammed Ali es-Sabûnî, *Ahkâm Tefsiri* (çev: Mazhar Taşkesinlioğlu), Şâmil Yayınları , İstanbul 2000, I-II, I, s. 137.

⁸⁴ Suyûtî, *ed-Dürrü'l-Mensûr*, Dâru'l- Fikr, Beyrut 1993, I-VIII, VIII, I, s. 418.

⁸⁵ Fahrüddin Er-Râzi (606/1210) *Tefsir-i Kebir Mefâtihu'l-Gayb*, 3. baskı, Dâru İhya-i Tûrasi'l-Arab, Beyrut 1999, V, s. 229.

⁸⁶ el-Bakara 2/178-179; el-Mâide 5/45

⁸⁷ el-Bakara 2/178; el-İsrâ 17/33

⁸⁸ Haskefî, IV, s. 279; İbn Nuceym, *Bahru'r-Râik*, XI, s. 65; Bardakoğlu, “Katil”, XXV, s. 45.

⁸⁹ Şevkânî, *İrşâdu'l-Fuhul*, II, s. 129; Ziyad Muhammed, *Mekâsıdu's-Şerîati'l-İslâmiyye*, Müessesetü'r-Risâle, Beyrut 2004, s. 149.

durdurmamaktadır.⁹⁰ Kısasın caydırıcılığı, kan davalarını önleyecek, böylece insanların hayatta kalmasını temin edecektir.⁹¹ Kısasa ve idam cezasına karşı çıkanlar genellikle şu itirazları yapar:⁹²

İnsanlığın yaşama hakkı faydasına olduğu gerekçesiyle bile olsa insanın tabiatı kısas ve idamdan nefret etmekte, vicdanı onu reddetmektedir. Öldürme olayı bir insan kaybı olduğu gibi idam da ikinci bir cana kıymadır, kayıp üstüne kayıptır.

“Kısas yoluyla adam öldürmek kalpteki merhametsizlik ve intikam duygusundan kaynaklanır. Cana kıymak da kötüdür, ancak bunu engellemek için ikinci bir cana kıymak yerine kâtili hapsedmek, güç işlerde kullanmak yoluyla eğitmek, suçu bu tedbirlerle engellemek uygundur. Kâtili hasta olarak kabul etmek de mümkündür. Çünkü insan akıl hastası olmadan cana kıyamaz; nasıl diğer akıl hastaları hastahanelerde tedavi görüyorsa kâtilerin de buralarda ıslâh ve tedavi edilmeleri gerekir.” şeklinde itiraz.

“Kânûnlar yapıldıkları zaman mevcut olan topluma, onun içinde bulunduğu şartlara ve ihtiyaca uyar, buna uygun olarak yapılır. Bu sebeple herhangi bir kânûnun devamlı yürürlükte bulunması işin tabiatına aykırıdır. Toplumlar fertlerine muhtaçtırlar. Maktulün yakınları da kâtilin cezâlandırılmasını istemektedirler. Bu iki istek ve ihtiyacı bir arada tatmin edecek çare, kâtili öldürmeyip Ömür boyu hapis vb. şekillerde cezâlandırmaktır.”

“Bazen de masum birinin hataen idam edilmesi mümkün olmaktadır. Bu nedenle geri dönüşü olmayan bir cezâ olan idam cezası uygulanmamalıdır.”

Kısasın manası, iki kişinin hükümde aynı derecede sayılması, birinin diğerine üstün tutulmamasıdır. İnsan hayatının dokunulmazlığını ihlal eden ve başkasına hayat hakkı tanımayan birinin bu haktan faydalanmasına son verilmesi ödetme ilkesiyle açıklanır. Bu ilkeye Tevrat ve Kur’ân tarafından dikkat

---

⁹⁰ İdama karşı olanlar bile vahşice işlenmiş bir cinâyet karşısında ürperir ve ellerine geçse kâtili orada linç etmek isterler. Nitekim Kayseri’de bir bayram sabahı şeker toplamaya giden üç masum çocuğun zorla eve çekilip ırzına geçilmesi ve parçalanarak öldürülmesinden sorumlu kişinin yakalandığı haberini duyan Kayserililer adliye binasına zanlıyı linç etmek için gitmişti. İdam cezasının yeniden getirilmesi gerektiği hemen her kesimden dile getirilmişti. İlgili yorumlar için bk. <http://forum.memurlar.net/konu/1211322/>

⁹¹ Fahrüddin Râzî, *Tefsir*, V,48.; Abdullah b. Mahmûd b. Mevdûd el- Mevsîlî (683/1289), *El-İhtiyar Li-Ta’lîl’l-Muhtâr*, Matbaatu Halebi, Kahire 1937, V, s. 22.

⁹² Muhammed Hüseyin Tabatabâi, *el-Mizân fî Tefsîr-il Kur’ân*, (Çev: Vahdettin İnce) Kevser Yayınları 2000, I. , s. 661-669. ; Hayrettin Karaman, Mustafa Çağrırcı, İbrahim Kafi Dönmez, Sadrettin Gümüş, *Kur’ân Yolu Türkçe Meal ve Tefsiri*, DİB, Ankara 2006, I-V, I, s. 175-176.

çekilmiştir.⁹³ Ancak İslam, kan akıtmanın önüne geçmek ve canları muhafaza etmek için, ailelerin kalplerindeki kin ve düşmanlıkları yok edecek çareleri araştırır. Kısas da af ve diyet bunun içindir.⁹⁴

Yukarıda sıralanan itirazlara karşı şunları da söylemek mümkündür:⁹⁵

a) Her insan kendini öldürmeye teşebbüs eden insanı, onu öldürme pahasına da olsa engeller. Hukuk sistemleri nefsi müdafaayı hukuka uygunluk hallerinden saymışlardır. Cezanın şiddeti ise toplumun ve bireyin haklarını ihlal edecek olanların cesâretini kırmakta daha etkili olmaktadır. Nitekim ilaç da çoğu zaman acı ve tiksindirici olabilir ama gereklidir.

b) İslâm, maktulün yakınlarına kısas talebinden vazgeçme ve diyet isteme hakkı vererek katile ikinci bir şans kapısını açmıştır. Velileri kısas yerine affi tercihe teşvik etmiştir. Buna rağmen bazı insanları adam öldürmekten sadece öldürüleceğini bilmek caydırabilir. Devletin, af veya cezâ indirimi gibi yollarla suçludan yana yer alması, suçu teşvik etmek olarak algılanmaktadır. “İdam çağ dışıdır.” demek, ölüm cezâsı almayacağını bilen suçluları suça teşvik olmaktadır.

c) Merhamet ve şefkat yerinde kullanılmazsa; zulme, hakların çiğnenmesine, insanların can güvenliğinin ortadan kalkmasına sebep olur, maktulü unutturur, hep kâtil lehine işletilirse makbul olmaktan çıkar, zaaf olarak değerlendirilir. Mesele suçlunun acı çekmesinden rahatsız olmaksa mağdur daha derin ve daha uzun süreli bedenî ve rûhî acılar çekmektedir.

d) Suçun kendi cinsinden bir fiille cezâlandırılması şahsî ve nefsanî bir duygu olmaktan çıkar; adâlet ve hakkaniyetin gerçekleşmesine yönelirse ona kötü gözle bakılamaz.

e) Cinâyeti akıl ve ruh hastalığına bağlamak ve canileri hastanelere göndermeyi önermek aslında cinâyeti teşvik etmenin ötesinde bir sonuç getirmez.⁹⁶

Müebbed hapis bile bir şekilde kaçabilme veya affedilme umudunu içinde bulundurduğu için, kısas cezasının caydırıcı etkisini gösteremeyecektir. Ayrıca devlete ağır külfetler getirecektir. Tecâvüzünün veya yaralamasının neticesinin az bir hapis cezâsı olacağını bilen adam, birçok kimseye karşı defalarca saldırıda bulunmaktan çekinmez. Uzun süre hapsedilen kişi işsiz güçsüz olur. Kendisi gibi

---

⁹³ el-Maide 5/45. “Tevrat'ta onlara şöyle yazdık: Cana can, göze göz, buruna burun, kulağa kulak, dişe diş, yaralarda birbirine kısasta.”

⁹⁴ İbn Nuceym, *Bahru'r-Râik*, V, s. 64; Abdurrahman b. Muhammed el-Cezîrî, *el-Fıkhu ale'l-Mezahibi'l- Erbaa*, 3. baskı, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiye Beyrut 2003, V, s. 217.

⁹⁵ Tabatabâî, I. , s. 661-669.; Hayrettin Karaman, vd., *Kur'ân Yolu*, I, s. 175-176.

⁹⁶ Tabatabâî, I. , s. 661-669.

ağır suç işlemiş, adam öldürmüş, ırza geçmiş, terör olaylarına karışmış diğer suçlular arasında sosyal ilişkileri kısıtlı kişi de ıslâh olamaz.⁹⁷

f) Günümüzde pek çok ülkenin kânûnlarında idam cezası vardır. Bu ülkelerde kâtilin topluma ek katkısı, insan hayatını korumaktan (dolayısıyla kısas sayesinde korunacak olan insan hayatından) daha önemli ve faydalı görülmemiştir.⁹⁸

g) Adlî hata olur endişesiyle de kısastan vaz geçmek uygun değildir. Kimse doktor hatası oluyor diye ameliyat olmaktan vazgeçmemektedir. Ya da tahlil hataları oluyor diye testler yapılmamazlık edilmiyor. Kimse hata oluyor diye hastaneleri kapatmayı düşünmemektedir. Genel fayda için doğabilecek bazı hatalar da makul sayılmalıdır. Aksi halde hiçbir suça cezâ verilemez olur.⁹⁹ Müebbet hapis cezalarında da adlî hatalar olmakta ve onlarca yıl suçsuz yere insanlar hapis yatabilmektedir. Onların da acılarını telafi etmek mümkün değildir.¹⁰⁰ İslâm, hadlerin şüphe ile düşeceği ilkesini beyan ederek suçun isbatında en ufak bir şüphe meydana gelirse kısasın uygulanmayacağını vurgular.¹⁰¹ “İmkan buldukça şüphelerle had cezâlarını,(bir rivayette idam ve kırbaç cezâlarını)¹⁰² düşürün” ve “Yanılarak affetmek, yanılıp cezâ vermekten iyidir.”¹⁰³ hadisleri bu ilkenin beyanıdır. Ağır cezâ gerektiren davalarda mahkeme sanığın lehine şüpheleri bu nedenle araştırır.¹⁰⁴ Fesadları ve çirkin fiilleri en ufak bir şüpheye dahi yer bırakmadan ispatlanmış cânîler hakkında ise hadlerin düşürülmeyip uygulanması gerektiği belirtilmiştir. “Yanılarak affetmek” sözünden maksad da gerçeği bulma yolunda tüm çabasına rağmen kasıtsız olarak yanlış hüküm vermektir.¹⁰⁵

Kisas ayetinin getirdiği en önemli ilkelerden biri, öldürülenin velisine seçenек tanınmasıdır. Veli, cana can isteyebileceği gibi, diyet isteyerek yada affederek cezânın hafifletilmesi yoluna da gidebilir. Velinin seçimiyle gerçekleşen

⁹⁷ Cezîrî, V, s. 295.

⁹⁸ Tabatabâî, I, s. 661-669.; Hayrettin Karaman, vd., *Kur’ân Yolu*, I, s. 175-176.;

⁹⁹ Mehmet Murat Yardımcı, “Lehdeki ve Aleyhindeki Görüşleri İtibarıyla Ölüm Cezâsı Sorunu”, Dumlupınar Üniversitesi SBE, Sakarya 1997 (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), s. 55

¹⁰⁰ Mehmet Köroğlu, “İslam Ceza Hukunda Ölüm Cezası ve İnfaz Usulleri”, Atatürk Üniversitesi SBE, Erzurum 2004 (Yayımlanmamış Doktora Tezi) s. 18

¹⁰¹ Molla Hüsrev, II, 81; Şeyhîzâde Abdurrahman b. Muhammed El-Hanefî (Damad) (v.1078/ 1667-68), *Mecmau'l-Enhur fi Şerhi Multeka'l-Ebhur* (tah. Halil İmran el-Mansûr) , Dâru'l-kutubi'l-ilmîyye , Beyrut 1998, I-IV, II, s. 545, 546.

¹⁰² Ebu Dâvud, Salât 14; Tirmizî, Hudûd 2; İbn Mâce, Hudûd 5.

¹⁰³ Tirmizî, Hudûd 6.

¹⁰⁴ Buhârî, Muharibîn 13.

¹⁰⁵ Muhammed Abdurraûf el-Münâvî, *Feyzu'l-Kadir* ,1. baskı, el-Mektebetü't-Ticâriyyeti'l-Kübârâ, Mısır 1356, I-VI, I, s. 126.

cezaya razı olması istenerek hukukî davaların neticesine saygı gösterme ve öç alma hırsıyla haddi aşmamayı temin etme amaçlanmıştır.¹⁰⁶ Kâtilin mîrasdan ve vasiyetten mahrum edilmesi de canın korunması maslahatına yönelik caydırıcı olan tebei cezâlardandır.¹⁰⁷

1. 2. 3. Aklın Korunması

Aklın eşyanın güzelliğini, çirkinliğini, kemalini, noksanını kısaca sıfatlarını, hayırlıların hayrını ve şerhilerin şerrini bilmektir. İyi ile kötünün arası onunla temyiz edilir ve maslahatlara, amaçlara onun sebebiyle ulaşılır.¹⁰⁸

Aklı kullanmamak dini anlamamaya sebeptir, dolayısıyla en büyük maslahat olan dinin korunmasına engeldir.¹⁰⁹ Aklın doğru işlemlerini engelleyecek ve akla zarar verecek her kötülüğün de önüne geçilmek istenmiştir. Şarabın haram kılınma sebebi de iman mahalli olan aklın fesada uğramasından korunması içindir.¹¹⁰ İslâm hukukçuları da şarabın haram kılınmasının amacını aklın ve dinin korunması olarak açıklar.¹¹¹ Çünkü aklı bozan her şeyden aklın korunması zarûrîdir.¹¹² Bu nedenle Resulullah da içki ile ilgili olarak on kişiye lanet etmiştir : "Onu sıkıp içki yapana, sıktırana, içene, taşıyana, taşıttırana, sunana, satana, parasını yiyene, satın alana, satın aldırana."¹¹³

1. 2. 3. 1. Varlığını Kuvvetlendirmek Yoluyla Aklın Korunması

Aklın, faydalı bilgi ile beslenirse fesattan kendisini korur. Allah, insanı meleklerden üstün kılarak eşyanın ilmini ona öğretmiş olduğunu ifade eder.¹¹⁴

¹⁰⁶ Bayraktar Bayraklı, II, s. 396-401.

¹⁰⁷ İbn Abdilberr , IX, s. 366; Kâsânî , VII, s. 251; İbn Kudâme, *el-Muğni*, VI, s. 291; Ebû Zekeriyâ Muhyiddîn Yahyâ b. Şeref en-Nevevî (v. 676/1277), *el-Mecmû' Şerhu'l-Mühezzeb*, Dâru'l-Fikr, Beyrût trs,XVII, s. 57.

¹⁰⁸ Muhammed b. Muhammed b. Abdurrezzak el- Hüseyinî ez-Zebîdî (1182/1715) *Tâcu'l-'Arûs min Cevâhiri'l-Kâmûs*, Dâru'l-Hidâye, XXXX, XXX, s. 18.

¹⁰⁹ Yûnus: 10/42-43

¹¹⁰ Ahmed b. Muhammed İbn Acibe el-Hasenî, *el-Bahru'l-Medîd*, 2. baskı, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 2002, I-VIII, II, s. 269.

¹¹¹ Şemsuddin Muhammed b. Abdillâh ez-Zerkeşî, *el-Burhan fî Ulumi'l-Kur'ân*, Dâru'l-Mârif, Beyrut, ts., I, s. 279.

¹¹² Ebûl Abbas ahmed b. Muhammed el-halveti es-Savi el-Mâlikî (v. 1241/1825-6), *Bulğatu's-Sâlik Li Akribi'l-Mesâlik*, Dâru'l Mearif, trs, I-IV, IV, s. 159.

¹¹³ Ebû Dâvud, Eşribe 2; İbnMace, Eşribe 6.

¹¹⁴ el-Bakara 2/33; Âl-i İmran 3/18.

1. 2. 3. 2. Kendisine Yönelik Zararın Giderilerek Aklın Korunması

Aklın bozulması, tasarrufun ve temyizinin bozulmasından dolayı büyük bir fesada götürür. İçki içmenin doğurduğu zararlar fertle sınırlı kalmaz, tüm toplumu etkiler. Bu nedenle içki içme bireysel bir hak olarak görülemez.

İnsan akıllı bir varlık olması sayesinde ilâhî hitaba muhatap olmuştur. Akıl olmadan mükellefiyet de yoktur.¹¹⁵ Deliler kendi iradeleriyle bu hale gelmediklerinden kendilerine ve topluma zararları olsa da yaptıklarından dolayı cezâlandırılmazlar. Sarhoş olan kişi ise iradesiyle toplumu rahatsız etmektedir. Çoğu zaman başka suçları işlemek için içkiyle cesaret bulmaktadır. Şâri' içki ve kumarda bulunan zararları, bunların insanlar arasında düşmanlık, kin ve buğza sebep olmaları, Allah'ı zikirten alıkoymaları olarak açıklamıştır. Bu sayılan zararlar, içkiyle elde edileceği zannedilen faydadan daha büyüktür.¹¹⁶

İçki, büyük günahlardandır ve aklın şarap yoluyla giderilmesi bütün şeriatlarda haramdır.¹¹⁷ Çünkü şeriatlar kulların maslahatları içindir. Onları fesada götürmek için değildir.¹¹⁸ Hz. Peygamber içkiyi tüm kötülüklerin anası olarak niteler.¹¹⁹ Bu nitelemenin içkinin akli perdelemesinden dolayı olduğunu anlayabiliriz.

1. 2. 4. Neslin Korunması

Neslin korunması, “nesebin korunması” olarak da isimlendirilen bir maslahattır. Hukukçular isimlendirmede ihtilaf etmişlerdir.¹²⁰ “neseb”le “nesli” kast etmelerine rağmen nesil kelimesinin daha doğru olduğu, çünkü neslin korunmasının korunması zarûfî maslahatlar mertebesinde olduğu, nesebin ise neslin korunmasını tamamlayıcılardan sayılması gerektiği açıklanmıştır.¹²¹

¹¹⁵ Buhârî, Hudûd 22, Talâk 11; Ebû Davud, Hudûd 16; Tirmizî, Hudûd 1; İbn Mâce, Talâk 15.

¹¹⁶ Şâtübî, *İslâmî İlimler Metodolojisi*, II, s. 123-127

¹¹⁷ Takıyyüddin Ebû Bekr İbnü Muhammed el-Huseynî (v. 829), *Kifâyetü'l-Ahyâr fi-Halli Ğayeti'l-İhtisar* (Thk: Ali Abdülhamid Baltacı – Muhammed Vehbi Süleyman), 1. baskı, Dâru'l-Hayr, Beyrut-1414/1994, II, s. 186.

¹¹⁸ İbn Âşûr, *İslâm Hukuk Felsefesi*, s. 297-301.

¹¹⁹ Nesâî, Eşribe 44.

¹²⁰ Râzî, *el-Mahsûl*, V, s. 160. ; Gazzâlî, *el-Mustasfa*, I, s. 288; Şâtübî, II, s. 20

¹²¹ Ahmed er-Reysunî, *Nazariyyetu'l-Mekâsîd inde'l-İmam eş-Şâtübî*, 4. baskı, el-Me'hedu'l-Âlemî, U.S.A. 1995, s. 57. ; Muhammed Sa'd b. Ahmed b. Mes'ud el-Yubi, *Makasidü's-Şeriatil-İslâmiyye ve Alakatuha bi'l-Edilleti's-Şer'iyye*, 1. baskı, Dâru'L-Hicret, Suudi Arabistan 1998, s.251.

1. 2. 4. 1. Varlığını Kuvvetlendirmek Yoluyla Neslin Korunması

İslâm, cinsel duyguların meşru yollardan tatmin edilmesini ve nesil sahibi olmak için de evliliği meşru bir yol olarak önermiştir. Peygamberimiz de, ibadetini engelleyeceğini düşünerek evlenmeyeceğim diyen sahabeyi uyarmıştır.¹²² Hz. Peygamber hadislerinde İslâm'da ruhbanlığın bulunmadığını ve İslâm'ın ruhbanlığının cihad etmek olduğunu¹²³ belirtmiş, bekarları da evliliğe teşvik ederek haramlardan korunacaklarını açıklamıştır.¹²⁴

Nikâh akdinden gözetilen asıl maksat neslin korunması ve nesebin bozulmadan devam etmesidir.¹²⁵ Neslin korunması ve yetiştirilmesi için aileye karşı yapılan saldırılar şiddetli bir şekilde cezâlandırılmıştır. İslâm bir yandan evliliğe teşvik ederken diğer taraftan evliliği önemsizleştirecek zinâ ve metres hayatını yasaklamaktadır.

1. 2. 4. 2. Kendisine Yönelik Zararın Giderilerek Neslin korunması

Zinânın yasaklanması neslin korunmasını sağlama yollarındandır. Nur suresi 30-34. ayetler gözlerin haramdan korunmasını, açılıp saçılmamayı emretmektedir. Bu emirler zinâyâ sebep olacak yolları kapamak maksadlıdır. Zinâ, şahsî hürriyet kapsamında görülemez ve iki tarafın rızasıyla gerçekleşmesi onu meşru kılmaz. Çünkü faziletli bir toplum aile yapısının koruma altına alınmasını gerekli kılmaktadır. Zinâ fiili yayılırsa toplumsal bağlar gevşer ve nesiller zarar görür. Bu nedenle Allah Rasulü şirkten ve masum bir cana kıymaktan sonra en büyük ve en çirkin günahın komşusunun hanımıyla işlenen zinâ fiili olduğunu söyler.¹²⁶

Bu suçu işleyenlere karşı şefkat ve acıma hissi duymamamız, suçlulara had tatbiki esnasında bir mü'min cemaatin şâhid olarak bulunması açıkça emredilmiştir. Bu acıma hissiyle had cezâsı uygulanmasa¹²⁷ toplumda dilediği zaman zinâ yapabileceği hissi yayılır ki bu da toplum yapısının sonunu getirebilir.¹²⁸ Bu aynı zamanda uygulanan cezânın şahsı ilgilendirmekten çıkıp toplumsal bir amaçla etkili, eğitici ve caydırıcı olması için önemli bir yöntemdir.¹²⁹ Acıma hissine rağmen cezaları kaldırmamak imanın gereği olarak belirtilmiştir.¹³⁰ Ayette geçen “Onların azabına -cezâsına- bir grup şahit olsun.” beyanıyla bu cezâ “azap” olarak

¹²² Buhârî, Nikâh 1; Müslim, Nikâh 5; Nesâî, Nikâh 4; Dârimî, Nikâh 3.

¹²³ Ebu Davud, Cihad 6.

¹²⁴ Müslim, Nikah 1; Buhari, Nikah 3.

¹²⁵ Ebû Zehra, *el-Ukûbe*, s.36; Vehbe ez-Zühaylî, *el-Veciz fi usuli'l-fikh*, Darü'l-Fikr, Dimaşk 2006. s.220.

¹²⁶ Nesâî, Tefsir 3.

¹²⁷ Râzî, Tefsîr, XXIII, S. 114-148; Kurtubî, XII, s. 264.

¹²⁸ Râzî, Tefsîr, XXIII, s. 114-130.

¹²⁹ Bayraklı, XIII, s. 325-331.

¹³⁰ İbnü'l-Arabi, I, s. 368.

adlandırılmıştır. Suçu engellemek ve ıslâh etmek amaç olduğundan “azap”la tekrar suç işlemeye engel olmak ve dolayısıyla suçluyu ıslâh etmek kastedilmiş olabilir. Nitekim Kurtubî de “azab” kelimesinin alıkoymak ve engellemekten türetildiğini ifade eder.¹³¹ Aynı sebepten dolayı bu ceza (*nekâlen*) diye nitelendiği gibi, tekrar yapmaya mani olduğu için de, cezâ ‘azap’ diye isimlendirilmiş olabilir.¹³² İslâm’ın amacı kötülüğü önlemek ve iyiliği korumaktır. Bunun için cezâlar amaç olmayıp, maslahatları korumak için caydırıcı olarak uygulanan tedbirlerdir.¹³³

1. 2. 5. Malın Korunması

Mal, Kur’ân’da dünya hayatının süsü olarak nitelenmektedir.¹³⁴ Mal ve can ile Allah yolunda mücadele etmenin önemine sıklıkla vurgu yapılır.¹³⁵ Tembellikten, başkalarına yük olmaktan sakınılması emredilmiş ve meşru yollardan servet sahibi olmanın önemine işaret edilmiştir.¹³⁶

1. 2. 5. 1. Varlığını Kuvvetlendirmek Yoluyla Malın Korunması

İslâm, malın helal yoldan kazanılmasını teşvik etmiştir.¹³⁷ Hz. Peygamber de dilencilik yapmaktansa sırtına ip alıp dağdan odun kesip satmanın hayırlı olduğunu söyleyerek çalışmaya teşvik etmiştir.¹³⁸

1. 2. 5. 2. Kendisine Yönelik Zararın Giderilerek Malın Korunması

Peygamberimiz kendisine biat eden ashabından hırsızlık yapmayacaklarına dair söz almıştır.¹³⁹ Hz. Peygamber’in yumurta (miğfer) ve ip gibi basit şeyler çalmaktan dolayı had cezâsı görenlere lanet etmesi¹⁴⁰ de hırsızlık yapan kişilerin durumlarının toplum nazarında aşağılanması ve basit şeyleri çalanların daha kıymetli şeyleri çalacak tabiatta olduklarından neticede uğrayacakları zararı ifade ederek diğerlerinin bu işten caydırılmasını belirtir.¹⁴¹

¹³¹ Kurtubî, I, s. 192; Zuhaylî, *et-Tefsirü'l-Münir*, Dâru'l-Fikri'l-Muassır, Dimaşk 1418 h, 2. baskı, I-XXX, IX, s. 385.

¹³² İbnü'l-Arabi, I, s. 192; Râzî, *Tefsir*, III, s. 146.;XXXIII, s. 130-146.

¹³³ Şâtıbî, II, s. 10; İbn Âşûr, *Makâsıd*, s.79.

¹³⁴ el-Kehf: 18/46.

¹³⁵ en-Nisâ: 4/95; el-Enfal: 8/72; et-Tevbe: 9/20, 111; el-Hucurât: 49/15.

¹³⁶ Buhârî, Zekât 30; Müslim, Zekat 55; Ahmed Naim Babanzâde, *Tecrîd-i Sarîh Tercemesi*, I-XII, Ankara 1957., XII, s. 133.

¹³⁷ el-Bakara 198

¹³⁸ Mâlik, Sadaka 2; Buhârî, Zekat 49; Nesai Zekat, 87; Beyhaki, Zekat 144..

¹³⁹ Ahmed b. Hanbel, V, s. 320, hadis no: 22785. ; Buhârî, İman 12, Hudûd 14; Müslim, Hudûd 10; Dârimi, Siyer 17.; Nesai, Bîat 12; Beyhaki, Nafakalar 31.

¹⁴⁰ Buhârî, Hudûd 13, 7; Müslim, Hudûd 7; Nesâî, Sârik 1.

¹⁴¹ San’ani , *Sübülü’s-Selâm*, IV, s. 18.

Peygamberimiz (s.a.s.) Üsâme b. Zeyd (r.a)'in hırsızlık yapan bir kadın için şefaet etme isteğini de şiddetle reddetmiş¹⁴² Hadislerde, hadlerin hafifletilmesi ya da kaldırılması için aracı olmak şiddetle yasaklanmıştır.¹⁴³ Ancak, bundan Peygamberimizin cezâ vermeye istekli olduğu anlaşılmalıdır. Nitekim hadîs kitaplarında suçlulara Hz. Peygamber'in, "Zannetmem ki; sen o suçu işlemiş olasın", " Onun yaptığını zannetmem", " Belki de öpmüşsündür" gibi sözlerle telkinde bulunduğu kaydedilir.¹⁴⁴ Bir rivayette de, Allah Rasulü, kendisine getirilen hırsıza cezâ verilmesini emretti ve sonra ağladı. "Niçin ağlıyorsun ya Rasulellah?", dendiğinde "Niye ağlamayayım? Ümmetimden birinin eli kesilsin, ben ağlamayayım! Bu olacak şey midir?" diye cevap verir. "Affetseydin o zaman!" dediklerinde, Allah Rasulü: "Dinin hadlerini uygulamayan ve affeden devlet reisi kötü biridir. Ancak, siz, kendi aranızdaki had gerektiren davalarda birbirinizi affediniz, birbirinizden davacı olmayınız" buyurdu.¹⁴⁵

Hırsızlık suçunda dikkat edilmesi ve göz önüne alınması gereken, toplum içinde hırsızlık olaylarının yayılmasıdır. Eğer hırsızları korkutacak ve caydıracak birtakım kânûni düzenlemeler olmazsa hırsızlık engellenemez.¹⁴⁶ Ya suçlular korkutulacaktır ya da onlar huzur içinde yaşayan insanları huzursuz etmeye ve korkutmaya devam edeceklerdir. İşte bu iki seçenektен İslâm, günah ortadan kalksın diye günah işlemeye korku verilmesini, toplumda herkesi kucaklayan huzurun gelmesini, hakların himaye edilmesini ve korunmasını tercih etmiştir.¹⁴⁷

1. 2. 6. İrzın Korunması

İrzın korunmasının zarûrîyyattan mı hacıyyattan mı olduğu konusunda usulcüler ihtilaf etmiştir.¹⁴⁸ Bazıları ırzın korunmasını altıncı maslahat sayar ve akıl sahiplerinin ırzlarını mallarından ve canlarından üstün tuttuğunu, zarûf olan mal ve can gibi şeylerin uğruna feda edildiği şeyin öncelikli olarak zarûf sayılması gerektiğini, onun diğer şeylerden daha çok korunmaya hakkı olduğunu söyler.¹⁴⁹

¹⁴² Buhari, Hudûd 11,12, 14; Müslim, Hudûd 8.

¹⁴³ İbn Ebî Şeybe, Hudûd 7; Beyhakî, *Sünen-iKübrâ*, Hudûd 29. Zuhaylî, *et-Tefsîrû'l-Münîr*, IX, s. 384.

¹⁴⁴ Heysemî, Hudûd 1.; Taberani, VII, s. 157.

¹⁴⁵ Heysemî, Hudûd 20.

¹⁴⁶ Ebû Zehra, *el-Ukûbe*, s. 83.

¹⁴⁷ Ebû Zehra, *el-Ukûbe*, s. 79.

¹⁴⁸ Attar, I, s. 477.

¹⁴⁹ Zerkeşî, *Bahru'l-Muhît*, s. 279; Şevkânî, *İrşâdu'l-Fuhûl*, I, s. 189.

1. 2. 6. 1. Varlığını Kuvvetlendirmek Yoluyla İrzın Korunması:

İrzın korunması kapsamında İslâm genelde tüm insanlara, özelde ise Müslümanlara küfretmeyi, hakareti yasaklamıştır.¹⁵⁰ Hadiste de “*Müslümana sövmek fâsıklık, onunla savaşmak küfürdür*”¹⁵¹ şeklinde buyrulmuş bu durum yasaklanmıştır.

Nur suresinde ifk hâdisesine karışan müminlere de iyi niyet emredilip iftiranın dilden dile aktarılmaması, iftiradan uzak durmanın gerekliliği üzerine vurgu yapılır ve su-i zanda bulunmaktan sakındırılırlar.¹⁵² Nitekim İslâm’da hüsn-i zan ve beraat-i zimmet asıldır.¹⁵³

1. 2. 6. 2. Kendisine Yönelik Zararın Giderilerek İrzın Korunması

İslâm hukukçuları, İrz ve nâmûs konusunda yapılan asılsız isnat ve ithamların; insanın başını önüne eğdiğini, şerefini yıktığını söylerler. İslâm Hukuku'nun amaçlarından biri de kişinin ırz ve namusunu muhafaza etmek; şeref, onur ve değerini, izzeti nefsinin korumaktır. Kur’ân’da iftirânın çirkinliği ve bazı insanlar bunu önemsemese de Allah katında çok büyük suç olduğu vurgulanır.¹⁵⁴ Allah koymuş olduğu hükümlerle, yani caydırıcı olan kazf haddiyle insanların şeref ve haysiyetlerini korumamızı emretmiştir.

1. 1. 3. Değerlendirme

“İslâm’da tüm emir ve yasaklar, kulların ıslâhı ve maslahatları içindir.” görüşü genel kabul görmüştür. Cezâ Hukuku alanındaki tüm hükümler de insanların gidişatını ıslâh ve maslahatlarını koruma amacı güder. Bu görüşe göre, İslâm cezâ hukukunun ana gâyesi, toplum düzenini korumaktır.

Klasik fıkıh eserlerinde Cüveynî’den İzz b. Abdisselâm’a kadar Şâfiî usulcüler tarafından kategorize edilen beş temel maslahat ve bunların korunmasına ilişkin teori İzz b. Abdisselâm’dan Karâfi’ye geçerek Mâlikî usûlüne etki etmeye başlamıştır. Karâfi’den sonra ise makasid konusunu müstakil olarak ele alan Şâtıbî ile maslahat ve makasid konusu Mâlikî mezhebine yeni bir yöntem kazandırmıştır. Şâtıbî’den sonra Şah Veliyyullah Dihlevî “Hucetullâhi'l-Bâliğa” adlı eserinde İslâm şeriatının inanç, ibâdet ve muamele boyutlarının hikmetlerinden bahsetmiştir. Teori ile pratiği birleştirmeye çalışmıştır. Tâhir b. Âşûr ise makasid konusunda Şâtıbî’nin izinden gitmekle beraber fıkıhın her konu ve bölümünün illet ve hikmetlerinin belirlenmesi yolunda Dihlevî’nin çalışmalarını ilerletmiştir.

¹⁵⁰ el-Ahzab, 33/58

¹⁵¹ Buhârî, İmân 36, Edeb 44, Fiten 8; Müslim, İmân 116. ; Tirmizî, Birr 51, İmân 15; Nesâî, Tahrîm 27; İbni Mâce, Mukaddime, 7, 9, Fiten 4.

¹⁵² en-Nûr 24/12, 15-17

¹⁵³ Sübkî, *el-Eşbâh*, I, s. 45; s. 478, kaide 218; Suyûtî, *el-Eşbâh*, I, s. 101. قاعدة الأصل براءة

الذمة

¹⁵⁴ en-Nûr, 24/ 15.

Usul kitaplarına baktığımızda Şâfiî ve Mâlikî âlimlerin beş temel maslahat ve bunların korunması konusunu işlediğini görmekteyiz. Hanefiler ise cezaları ele alırken had cezalarının gayesi konusunda beş temel maslahatın korunması ilkesini kabul etmektedirler. Nitekim Zeyleî, hadlerde caydırıcılık gâyesini izah ederken hadlerde asıl amacın mevânî' ve inziçâr olduğu ve bunun insanların maslahatının bozulmaktan korunması amacına dönük olduğunu söyler.¹⁵⁵ Had suçlarının ve kısası gerektiren suçların cezasında maslahat esas alınmış olup maslahatların korunmasında cezalar caydırıcılık özelliği taşımaktadır. Nitekim faydacı ceza anlayışı olarak adlandırabileceğimiz bu anlayışa göre maslahatın korunması ve cezalandırmanın caydırıcı olması arasında bir ilişki vardır. Bu nedenle cezalar salt şiddet ve vahşet uygulama aracı olarak düşünülemez. Öyle olsaydı en basit suçlar için bile korkunç cezalar verilebilirdi. Cezalandırmanın çok hassas incelemeler sonucunda cezayı hak eden kişi için gerçekleşmesi ve en ufak bir şüphe ile zanlı lehine hareket edilmesi ilkesi ceza ile işkence arasını ayırmaktadır.

Kaynakça

- Ali Haydar Efendi (1353/1934), *Dureru'l-Hukkâm Şerhu Mecelleti'l -Ahkâm*, 1.baskı, Darü'l -Ceyl, Beyrut 1991.
- Âmidî, Seyfüddîn Alî b. Muhammed b. Salim es-Sa'lebî el- (631/1233), *el-İhkâm fî Usûli'l-Ahkâm*, 1. baskı, Darü'l-Kütübi'l-Arabî, Beyrut h.1404.
- Âşûr, Muhammed Tâhir İbn (1394/1973), *Makâsîdü's-Şerîati'l-İslâmiyye* (Nşr. Muhammed Tâhir el-Meysâvi), 2. baskı, Dârün-Nefâis, Ürdün 2001.
- Avcı, Mustafa , *Osmanlı Hukukunda Suçlar ve Cezalar* , Gökkuşbu Yayınları, İstanbul 2004.
- Azimâbâdî, Ebu-t Tayyib Muhammed Şemsulhak (1329/1911), *Avnu'l Ma'bûd Şerhi Ebû Dâvud*, 2. Baskı, Dâru'l-Kütübi'l'İlmiyye, Beyrut 1995/1410.
- Bardakoğlu, Ali “ Katil” , DİA, XXV, s. 45.
- Bayraklı, Bayraktar , *Yeni Bir Anlayışın Işığında Kur'ân Tefsiri*, Bayraklı Yayınları, İstanbul 2001.
- el- Buhârî, Ebu Abdullah Muhammed b. İsmail (194-256/810-869), *el-Câmiu's-Sahîh* (thk. ve tal. D. Mustafa Dîb el-Buğâ) 3. baskı, Daru İbn Kesir, Beyrut 1987/1407

¹⁵⁵ **Zeyleî**, Fahrüddîn Osman b. Ali (743/1343), *Tebyînü'l-Hakâik alâ Kenzi'd-Dekâik*, 1. baskı, Matbaatu'l-Emiriye, Bulak Kahire 1313 *Tebyîn*, III, s. 163
. وَسَمَّيْتُ الْعُقُوبَاتُ الْخَالِصَةَ حُدُودًا لِأَنَّهَا مَوَانِعُ مِنْ ارْتِكَابِ أَسْبَابِهَا مُعَاوَدَةً وَحُكْمُهُ الْأَصْلِيُّ الْإِنْزِجَارُ عَمَّا يَنْصَرُّ بِهِ الْعِبَادُ وَصِيَانَةُ دَارِ الْإِسْلَامِ عَنِ الْفَسَادِ وَلِهَذَا كَانَ حَقًّا لِلَّهِ تَعَالَى لِأَنَّهُ شَرَعَ لِمَصْلَحَةِ تَعَوُّدِ إِلَى كَافَّةِ النَّاسِ

- el-Cezîrî, Abdurrahman b. Muhammed , *el-Fikhu ale'l-Mezahibi'l- Erbaa*, 3. baskı, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiye Beyrut 2003 (Cezîrî, Abdurrahman “Dört Mezhebe Göre İslâm Fikhi” , (Çev: Mehmet Keskin), 1. Baskı, Çağrı Yayınları, İstanbul 1994)
- el-Cüveynî İmâmu'l-Harameyn Ebu'l-Meâlî Rüküddîn Abdülmelik b. Abdullah (478/1085), *el-Burhân fî usûli'l-fikh* (thk. Abdülazim Mahmud ed-Dîb), Daru'l-Vefâ, Kâhire 1999.
- Damad, Şeyhîzâde Abdurrahman b. Muhammed El-Hanefî (1078/ 1667-68), *Mecmau'l-Enhur Fi Şerhu Multeka'l-Ebhur*(tah. Halil İmran el-Mansûr) , Dâru'l-kutubi'l-ilmiyye , Beyrut 1998.
- ed-Dârimî , Ebû Muhammed Abdullah b. Abdurrahman b. el-Fadl b. Behram (255/869), *Müsnedü'd-Dârimî el-Ma'rûf bi Süneni'd-Dârimî* (Thk. Ahmed Zemrî) 1. Baskı, Dâru'l Kitabi'l-Arabî, Beyrut 1407 h.
- ed-Dihlevî, Şâh Veliyyullâh (1114-1176/1702-1762), *Hüccetullâhi'l-Bâliğa* (thk: Seyyid Sâbık), Daru'l-Cîl, Beyrut 2005.
- Dönmez, İbrahim Kâfi , “Maslahat”, Diyanet İslâm Ansiklopedisi, Ankara 2003, XXIX, s. 79.
- Ebû Zehra, Muhammed, *el-Cerîme*, Dâru'l-Fikri'l-Arabî, Kahire 1976.
- el-Ensârî , Zekeriya b. Muhammed b. Ahmed b. Zekeriya (826-1423/ 926-1520) *Ġâyetü'l-Vusûl Fî Şerhi Lubbi'l-Usûl*, Dâru'l-Kütübi'l-Arabîyyeti'l-Kübrâ, Mısır trs
- el-Gazzâlî, Ebu Hamid Muhammed b. Muhammed, (450-505/1058-1111), *el-Mustasfâ min İlmi'l-Usûl* (thk. Muhammed Abdusselâm AbduşŞâfiî) 1. baskı, Daru'l-Kutubi'l-‘İlmî, Beyrut 1413.
- Hanbel, Ahmed b. (164-241 /780-855) *el-Müsned*, Müessesetü'l-Kurtuba, Kahire trs
- Haykel, Bernard, “İslâmî Mezhepleri Yok Ederek Islah Etmek: Şevkânî ve Yemende Onu Tenkit Eden Zeydîler” (Çev. Nail Okuyucu), *İslâm Hukuku Araştırmaları Dergisi*, 15. Sayı, Nisan 2010, s. 132
- İbn Abdîlberri, Ebû Umr Yûsuf b. Abdillâh (h. 463), *et-Temhid lima fi'l-Muvatta mine'l-Meanî ve'l-Esânîd* (tah. Mustafa el-Alevî), Vüzeratu Umûmu'l-Evkâf, Mağrib
- İbn Abdisselâm, İzz, *Muhtasaru'l-Fevâid fi Ahkâmi'l-Makâsîd /Kav'âidü's-Suğrâ*(thk: Salih b. Abdilaziz b. İbrahim Âli Mensûr), Riyad 1997/1417

- İbn Abidin, Muhammed Emîn b. Ömer b. Abdulaziz (1252/1836), *Reddu'l-Muhtâr*, Dâru'l-Fikr, Beyrut 1992
- İbn Acibe el-Hasenî, Ahmed b. Muhammed, *El-Bahru'l-Medîd*, 2. baskı, Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, Beyrut 2002
- İbn Hazm, Ebû Muhammed Ali b. Ahmed b. Saîd el-Endelüsî el-Kurtubî (456/1064) , *el-Muhallâ bi'l-Âsâr*, Dâru'l-Fikr, Beyrut ts.
- Merâtübü'l-İcma*, Beyrut, trs
- İbn Kayyim el-Cevziyye, Ebû Abdullah Şemseddin Muhammed , *Tefsîru'l-Kayyim*, 1. baskı, Mektebetu Hilal, Beyrut 1410 h.
- İbn Muhammed el-Huseynî ,Takıyyüddin Ebû Bekr, *Kifâyetü'l-Ahyâr Fi-Halli Ğayeti'l-İhtisar* (Thk: Ali Abdülhamid Baltacı – Muhammed Vehbi Süleyman), 1. baskı, Dâru'l-Hayr, Beyrut-1414/1994.
- İbn Müflih el Makdisî, Muhammed (708- 763/ 1308-1362), *el-Furû'*, Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut h. 1418
- İbn Nuceym, Zeynuddin b. İbrahim b. Muhammed *Bahru'r-Râik*, 1. baskı, Daru'l Kitübî'l İlmiye, Beyrut 1997
- İbn Teymiyye, Ebû'l-Abbâs Takıyyüddîn Ahmed b. Abdilhalîm (728/1328) , *Minhacu's-Sünneti's-Seniyye fî Nakdi Kelâmi'ş-Ştati ve'l-Kaderiye* (thk: Muhammed Reşad Sâlim), Müessesetü Kurtuba, 1.baskı, 1986
- İbnü'l-Hâcib, Ebû Amr Cemâlüddîn Osman b. Ömer b. Ebî Bekr b. Yunus (646/1249), *Muntehe'l-Vusûl ve'l-Emel fî 'İlmeyi'l-Usûl ve'l-Cedel*, 1. baskı, Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, Beyrut 1985
- İbnü'l-Münzir, Ebûbekr Muhammed b. İbrahim (318/930), *el-İşrâf alâ Mezâhibi Ehli'l-İlm* (Tahrîc: Abdullah Ömer el-Bârûdî), Mekke trs
- Kahveci, Nuri, “Hukuk Açısından Cezâ Vermenin Teleolojik Boyutu”, *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt: I, Sayı: 2, 2003, s. 21-36
- el-Karadâvî, Yûsuf “İrtidat Sorunu: Yaşanan Sosyal Değişmeler ve Tehdit Boyutu”, (çev. Osman Güner), *Dinbilimleri Dergisi*, Haziran 2005, V/2, s. 259-261
- Karaman, Hayrettin , Mustafa Çağrıç, İbrahim Kafi Dönmez, Sadrettin Gümüş, *Kur'ân Yolu Türkçe Meal ve Tefsiri*, DİB, Ankara 2006, I-V
- Karafi, Ebû'l-Abbâs Şihâbuddîn Ahmed b. İdris b. Abdirrahmân el-Mısırî el- (684/1285), *el-Furûk Envâru'l-Burûk fî Envâi'l-Furuk* (nşr. Halil Mansur) Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut 1998, I-IV

- ez-Zahîra* (tah. Muhammed Hacı,Said A'rab), 1. baskı, Dâru'l-Garbi'l-İslâmî, Beyrut 1994. I-XIV
- Köroğlu, Mehmet , “İslam Ceza Hukunda Ölüm Cezası ve İnfaz Usulleri”, Atatürk Üniversitesi SBE, Erzurum 2004 (Yayınlanmamış Doktora Tezi)
- Köse, Saffet, “Cihad Şiddete Referans Olabilir mi?” *İslâm Hukuku Araştırmaları Dergisi*, 2007, sayı: 10, s. 37-69
- Kurucan, Ahmed, “İslâm hukukunda düşünce özgürlüğü”, Atatürk Üniversitesi SBE, Erzurum 2006 (Yayınlanmamış Doktora Tezi)
- el- Mevsilî, Abdullah b. Mahmûd b. Mevdûd (683/1289), *El-İhtiyar Li-Ta'lîl'l-Muhtâr*, Matbaatu Halebi, Kahire 1937
- Muhammed, Ziyad, *Mekâsıdu's-Şerîati'l-İslâmiyye*, Müessesetü'r-Risâle, Beyrut 2004
- el-Münâvî, Muhammed Abdurraûf , *Feyzu'l-Kadîr* ,1. baskı, el-Mektebetü't-Ticâriyyeti'l-Kübrâ, Mısır 1356.
- Müslim b. el-Haccâc , Ebû'l-Huseyn (261/875), *el-Câmiu's-Sahîh* (nşr.: M. Fuad Abdülbâki), Kahire, 1374-1375 h.
- en-Nesâî, Ebû Abdirrahmân Ahmed b. Şuayb (303/915–916), *es-Sünenü'l-Kübrâ* (thk. Abdulğaffâr Süleymân el-Bindârî vdğ.),1. baskı, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 1991
- Pekcan, Ali, *İslâm Hukukunda Gaye Problemi: Zarûriyyat - Hacıyyat – Tahsiniyyat*, 1.Baskı, Rağbet Yayınları, İstanbul 2003
- el-Pezdevî, Ebû'l-Usr Fâhru'l-İslâm Ebû'l-Hasen Ali b. Muhammed b. Huseyn (482/1089), *Usûlü'l-Pezdevî: Kenzu'l-vusûl*, Abdülaziz Buhârî'nin *Keşfu'l-esrâr* şerhi ile, (thk. Muhammed el-Mu'tasimillah el-Bağdadî) Dâru'l-Kütübi'l-Arabî, Beyrut 1997
- er-Râzî, Muhammed b. 'Umar b. el-Huseyn (606/1209), *el-Mahsûl* (thk. Tâhâ Câbir Feyyâz el-'Alvânî), 1.baskı, Câmiatu'l-İmâm Muhammed b. Suûd el-İslâmiyye, Riyad 1418h.
- Tefsir-i Kebir Mefâtihu'l-Gayb*, 3. baskı, Dâru İhya-i Türesi'l-Arab, Beyrut 1999
- er-Raysûnî, Ahmed, *Nazariyyetu'l-Mekâsıd inde'l-İmam eş-Şâtıbî*, 4. baskı, el-Me'hedu'l-Âlemî, U.S.A. 1995.
- es-Sabûnî, Muhammed Ali, *Ahkâm Tefsiri* (çev: Mazhar Taşkesinlioğlu), Şâmil Yayınları , İstanbul 2000.

- es-San'ani , Muhammed b. İsmail (1182/1768), *Sübülü's-Selâm*, Mektebetu Mustafa el-Halebi, Şam 1960
- es-Savi El-Mâlikî Ebûl Abbas ahmed b. Muhammed el-halveti, (1241/1825-6), *Bulğatu's-Sâlik Li Akrabi'l-Mesâlik*, Dâru'l Mearif, trs
- es-Subkî, Tacuddin (771/1370), *el-Eşbâh ve'n-Nezâir*, 1.Baskı, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 1991.
- es-Suyûtî , Celaleddin Abdurrahman (911/1505), *el-Eşbâh ve'n-Nezâir*, 1. baskı, Dâru'l Kütübil İlmiye, Beyrut 1990.
- el-Câmiu's-Sağır li Ehâdîsi'l-Beşîri'n-Nezâr*, Dâru'l-Fikr, Beyrut trs
- ed-Dürrü'l-Mensûr*, Dâru'l- Fikr, Beyrut 1993.
- eş-Şâfiî, Muhammed b. İdris (150-204/ 767-819), *el-Ümm*, Dâru'l-Marife, Beyrut 1990/1410.
- eş-Şâtîbî, İbrahim b. Musa b. Muhammed (790/1388), *el-Muvâfakât fî Usûli's-Şeri'a* (thk. Ebû Ubeyde), 1. Baskı, Dâru İbn Affan, Kâhire 1997/1417.
- Şelebî, Mustafa *Ta'lîlü'l-Ahkâm*, Beyrut 1981.
- Tabatabâî, Muhammed Hüseyin , *El-Mîzân Fî Tefsîr-il Kur'ân*, (Çev: Vahdettin İnce) Kevser Yayınları 2000.
- et- Tirmizî, Ebu İsa Muhammed b. İsa (297/909), *el-Câmiu's-Sahîh Sünenü't-Tirmîzî* (thk. Ahmed Muhammed Şâkir), I-V, Daru İhyâi't-Turâsi'l-Arabî, Beyrut trs
- Udeh, Abdulkadîr , *Mukayeseli İslâm Hukuku ve Beşeri Hukuk* (Çev. Ruhi Özcan, Ali Şafak) Rehber Yayınları, Ankara 1990.
- Yardımcı, Mehmet Murat , “Lehdeki ve Aleyhindeki Görüşleri İtibarıyla Ölüm Cezâsı Sorunu”, Dumlupınar Üniversitesi SBE, Sakarya 1997 (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)
- Yıldırım, Adem, “İslâm Cezâ Hukukunda Suça Misliyle Mukabele Prensibi” İstanbul Üniversitesi SBE, İstanbul 2007(Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)
- Yıldırım, Celal, *Kaynaklarıyla İslâm Fıkhı*, Uysal Kitâbevi, 2. Baskı, Konya
- el-Yubi, Muhammed Sa'd b. Ahmed b. Mes'ud , *Makasidü's-Şeriatî'l-İslâmiyye ve Alakatuha bi'l-Edilleti's-Şer'iyye*, 1. baskı, Dâru'L-Hicret, Suudi Arabistan 1998.
- Zerkâ, Muhammed (1937), *Şerhu'l-Kavâidi'l-Fıkhîyye*, Dâru'l- Kalem, Dimeşk 1989.

- ez-Zerkeşî, Şemsuddin Muhammed b. Abdillâh, *el-Burhan fî Ulumi'l-Kur'ân*, Dâru'l-Mârifê, Beyrut, ts
- Zeydan, Abdülkerîm , Fıkıh Usûlü (çev. Ruhi Özcan) M.Ü. İlâhiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul 1993.
- Zeyleî, Fahrüddîn Osman b. Ali (743/1343), *Tebyînü'l-Hakâik alâ Kenzi'd-Dekâik*, 1. baskı, Matbaatu'l-Emiriye, Bulak Kahire 1313.
- ez-Zeyleî, Cemaleddin Ebû Muhammed (762/1361), *Tahrîcu Ehâdîsi'l-Keşşâf* (tah. Abdullâh b. Abdurrahman es-Sa'd) Dâru İbn Huzeyme, Riyad, 1. Baskı, 1414.
- ez-Zuhaylî, Vehbe, *el-Fıkhu'l İslâmî ve Edilletüh*, 4. baskı, Dâru'l-Fikr, Dimaşk 1405/1985.